

דף שבועי

בס"ד

פרשת מצרע, תשפ"ב, מספר 1465

סדר קריאת התורה בחג הפסח אליעזר דניאל יסלזון

הרקע

שלוש פעמים בשנה אנו חוגגים חגים של שבעה עד שמונה ימים, וחכמים קבעו בהתאם את קריאת התורה בחגים אלה.

בחג הסוכות ובחג החנוכה קוראים בכל יום קטע נוסף מאותו המקור בתורה, ואילו לכל אחד מימי הפסח קבעו חכמים קריאה נפרדת; הם ליקטו שמונה פרשיות מהתורה המספרות את סיפור החג או שהן מאזכרות אותו כאחד משלושת הרגלים, וקבעו לקרוא פרשייה אחת בכל יום.¹

המפתח של אביי

סדר הקריאה המיוחד לימי חג הפסח כתוב במסכת מגילה (לא ע"א), וכדי שיהיה קל לזכור אותו, הציע אביי את 'המפתח' הבא:

אמר אביי: והאידינא נהוג עלמא למיקרי: משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא. (ועתה נוהג העולם לקרוא: משוך השור, קדש בכסף, פסול במדבר, שלח הבכור).

אביי סיכם את סדר הקריאה בארבעה זוגות של מילים שקל לזכורן בגלל ההקשר הלוגי שלהן, והם מייצגים את שמונה הקריאות בתורה בשמונת ימי חג הפסח. ואלה הפרשיות בהתאם למפתח של אביי: [1] משוך, על שם הפתיחה "משכו וקחו לקכם" (שמ' יב:כא). [2] תורא, ע"ש הפתיחה "שור או קשב או עז" (וי' כב:כז). [3] קדש,

ע"ש הפתיחה "קדש לי כל בכור" (שמ' יג:ב). [4] בכספא, ע"ש הפתיחה "אם כסף תלך את עמי" (שמ' כב:כד). [5] פסול, ע"ש הפתיחה "פסל לך שני לחת" (שמ' לד:ב). [6] במדברא, ע"ש הפתיחה "וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (במ' ט:א). [7] שלח, ע"ש הפתיחה "ויהי בשלח פרעה" (שמ' יג:ז). [8] בוכרא, ע"ש הפתיחה "כל הבכור" (דב' טו:יט).

מטרתי במאמר זה להציע הנמקה לסדר הקריאה של הפרשיות הללו בחג הפסח.

כאמור, חכמים בחרו בשמונה פרשיות שעניינם סיפור החג או אזכורו ההלכתי. על פניו נראה שהם החליטו לשבץ את שמונה הפרשיות על פי סדר כתיבתן בתורה. סדר זה מפורט בטבלה שלהלן בעמודה הימנית, כשלכל יום מוצמדת פרשייה מהתורה על פי הסדר הכרונולוגי של הופעתה בתורה.

מסתבר שלאחר רישום הפרשיות במקביל לימי החג, החליטו חכמים לחרוג מסדר זה כאשר מצאו סיבה מיוחדת שחייבה להצמיד קריאה מסוימת ליום מסוים. החריגות המיוחדות שינו במעט את סדר הקריאה המוצע, כפי שמפורט בעמודה השלישית של הטבלה. עמודה זו מציגה למעשה את סדר הקריאה על פי 'המפתח' של אביי.

המעבר מהסדר של כתיבתן (בעמודה השנייה) לסדר קריאתן (בעמודה השלישית) נובע משתי חריגות.

חריגה א' – פרשיית החגים מפרשת "אמור"

פרשת המועדות מספר ויקרא המובאת בשורה ו' שבטור הראשון, הועברה ליום השני של פסח (שורה ב' בטור השלישי).

* אליעזר יסלזון הוא י"ר המכון הגבוה לתורה באוניברסיטת בר-אילן.

1 בחג הסוכות קוראים בכל יום את סדר קורבנות היום מפרשת "פינחס". בחנוכה קוראים כל יום קורבן של נשיא אחר שהוקרב בעת חנוכת המשכן, כמתואר בפרשת "נשא". עבור חג הפסח לוקטו שמונה קטעים הכוללים גם את קריאת היום השמיני הנחוג בגולה כיו"ט שני של גלויות.

המועד או ביום הרביעי של חול המועד.² מאחר שלכל אחת משבתות השנה נקבעה קריאה מיוחדת, החליטו חכמים לקבוע קריאה קבועה גם לשבת חול המועד.³

בחינת שמונה הפרשיות הנקראות בימי הפסח מעלה שבשתיים מהן מופיע גם הציווי לשמור את השבת. כוונתנו היא לקריאה מפרשת "משפטים" (שורה ד' בטבלה), ולקריאה מפרשת "כי תשא" (שורה ה' בטבלה). שתי הפרשיות קצרות ומקבילות, ושתייהן פותחות בציווי לשמור את השבת.⁴

לשתי הפרשיות מוסיפים פסוקי מבוא, ונראה שחכמים בחרו את הפרשייה לקריאה בשבת על פי התוכן של פסוקי המבוא האלה. הקריאה מפרשת "משפטים" פותחת בפסוק: "אם כסף תלוה את עמי", והקריאה מפרשת "כי תשא" פותחת בתיאורה של ברית חורב המחודשת לאחר מעשה העגל, עם מעמד י"ג המידות. מתוך כך קבעו חכמים שסדר החגים מפרשת "כי תשא", בצירוף מעמד י"ג המידות, הוא המתאים להיקרא בשבת חול המועד של פסח. נראה שקבעו כך משום שקיימת הקבלה בין ברית חורב לברית השבת. לעומת זאת, פרשת 'אם כסף תלוה את עמי' עוסקת בעיקר בהלכות הקשורות לחיי החולין היומיומיים, ולכן היא מתאימה פחות לקריאה בשבת.

הקריאה ביום טוב שני של גלויות

על פי 'המפתח' של אב"י, יש לקרוא בגולה, ביום השמיני של חג הפסח, את סיפור החגים מפרשת "ראה" שבספר דברים, היא פרשיית 'כל הבכור'. ייתכן שנקבע כך מאחר שזה האזכור השמיני והאחרון של חג הפסח בתורה. אך ייתכן גם שחכמים קבעו את הקריאה הזו דווקא בגולה, כהנגדה לתיאור הנרחב של העבודה בבית

2 על פי הכלל של "לא בד"ו פסח" – היום הראשון של החג לא יחול לעולם ביום שני בשבוע, לא ביום רביעי ולא ביום שישי.

3 כששבת חלה ביום הראשון של החג או ביום השביעי של החג, יקראו את פרשת החג. כך ייעשה כל אימת שאחד מחגי השנה יחול בשבת.

4 פרשיית החגים ב"משפטים" פותחת בציווי: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֵּן אִמְתְּךָ וְהִגֵּר" (שמ' כג:יב). פרשיית החגים ב"כי תשא" פותחת בציווי: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת בְּחֵרִישׁ וּבְקִצִיר תִּשָּׁבֵת" (שמ' לד:כא).

נראה שחכמים קבעו כך משום שביום זה מתחילים לספור את ספירת העומר, שמקורה בפרשת "אמור" (היא פרשיית ה'שור'). העברתה ליום השני מסיטה את כל האחרות ביום אחד.

חריגה ב' – סיפור קריעת ים סוף ושירת הים מפרשת "בשלח"

פרשת המועדות המובאת בשורה ג' (בעמודה השנייה) מתארת את קריעת ים סוף שאירעה ביום השביעי של פסח. לכן הועברה פרשה זו ממקומה ביום השלישי, למקומה החדש ביום השביעי.

פרשיות חג הפסח על פי סדר כתיבתן ועל פי סדר קריאתן

סיבת השינוי	הפרשיות ע"פ סדר קריאתם	הפרשיות ע"פ סדר כתיבתן	
	משכו – שמות י"ב	משכו – שמ' י"ב	א
פרשייה ו' הועתקה לכאן בגלל ספירת העומר	שור – ויקרא כ"ב	קדש – שמות י"ג	ב
	קדש – שמות י"ג	שלח – שמות י"ג	ג
	כסף – שמות כ"ב	כסף – שמות כ"ב	ד
	פסל – שמות ל"ד	פסל – שמות ל"ד	ה
	במדבר – במדבר ט"ו	שור – ויקרא כ"ב	ו
פרשייה ג' הועתקה לכאן כי קריעת ים סוף אירעה ביום זה	שלח – שמות י"ג	במדבר – במדבר ט"ו	ז
	בכור – דברים י"ד	בכור – דברים י"ד	ח

הקריאה בשבת חול המועד של פסח

במהלך שבעת ימי חג הפסח תחול גם שבת אחת. על פי הלוח הקבוע, שבת זו יכולה לחול ביום הראשון של החג או ביום השביעי שלו, או ביום השני של חול

סיכום

קריאת התורה לימי חול המועד של חג הפסח מופיעה בגמרא ומאופיינת, כאמור, על ידי 'מפתח' שקבע אביי. שמונה הפרשיות הנקראות הן הפרשיות שבהן מוזכר בתורה סיפורו של חג הפסח, או החיוב לשמור את החג.

הגמרא אינה מסבירה מדוע שובצו הפרשיות דווקא בסדר המוכתב על ידי ה'מפתח' של אביי. במאמרנו נסינו להראות שחכמים קבעו את הפרשיות הנקראות בכל יום על פי סדר הופעתן בתורה, כשחריגות מסוימות משנות במעט את הסדר הזה.

לאחר שנקבעה הקריאה לחג הפסח ולשבת חול המועד, נקבע גם שזו תהיה הקריאה בשבת חול המועד של חג הסוכות. כמו כן, לאחר שנקבעה הקריאה ליום השמיני של חג הפסח, נקבע גם שזו תהיה הקריאה בחול"ל גם ביום החג האחרון של שבועות ושל סוכות.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של

הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[f](#) הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

המקדש ושל העלייה לרגל, המופיעים דווקא בפרשה זו.⁵

מהקריאות בפסח לקריאות במועדים האחרים

עתה, לאחר שהושלם שיבוץ הקריאה לימי חג הפסח, ונקבע שבשבת חול המועד תהיה הקריאה מפרשת "כי תשא", החליטו חכמים שזו תהיה הקריאה גם בשבת חול המועד של חג הסוכות.

ברוח זו, לאחר שנקבע שפרשת 'כל הבכור' תיקרא בחול"ל ביום השמיני של חג הפסח, החליטו חכמים שזו תהיה הקריאה בגולה, גם ביום טוב שני של חג השבועות וגם בשמיני עצרת.

מנהג 'מתנת יד'

קריאה זו של פרשיית 'כל הבכור' מפרשת "ראה" מסתיימת בפסוקים המחייבים כל אחד מישראל להביא לבית ה' את מתנת ידו.

שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבָעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם. אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ה' אֱ-לֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ (דב' טז:טז-יז).

על בסיס פסוק זה התפתח בתקופת בעלי התוספות באשכנז המנהג הידוע בכינויו "מתנת יד". עיקרו של המנהג להתרים את הקהילה שבחול"ל בסיומם של הרגלים, בסמוך לקריאת הפסוק האחרון של הפרשה העוסק במתנת ידו של כל אדם. לאחר קריאת התורה היה רבה של הקהילה מתרים כל אחד ואחד מחברי קהילתו ומברכם כברכת ה'. לאחר מכן היה הרב מברך את הציבור כולו יחדיו.⁶

5 ראוי לציין שעל פי סדר הקריאה השנתי המקובל, לא מצינו בכל מועדי השנה קריאה מספר דברים. הקריאה היחידה בו היא של תיאור החגים שבפרשת "ראה" ביום טוב שני של גלויות בשלושת הרגלים: בשמיני של פסח, בשני של שבועות ובשמיני עצרת. החג האחרון של סוכות בגולה נקבע כשמחת תורה, ולכן נקראת פרשת 'כל הבכור' יום קודם לכן, בשמיני עצרת.

6 וכך תיאר המהר"ל (מאה י"ד, אשכנז) את מנהג 'מתנת יד' בספרו המסכם לראשונה את מנהגי אשכנז, בסעיף י"ג של סדר תפילות חג הפסח: "כללא הוא כל יום טוב האחרון שברגלים קורין 'כל הבכור'. ומברכין הציבור ליתן מתנת יד. וכך היה רגיל מהר"י סג"ל (=מהר"ל) שנטל חומש

קטן בידו והיה מסבב מאיש לאיש כדי שכשיקום האיש נגדו יהיה לכבוד התורה שבידו. והיה מברך בעבור שיתנו מתנת יד לכבוד התורה ולכבוד הרגל... וכשסיים לברך את כל הציבור נטל ס"ת מן ש"צ ובירך כל הקהל הם נשיהם ובניהם וכל אשר להם".